

Ing. Petr Ryp, plk. Ing. Robert Bielený

Velení a řízení jako důležitá součást vojenské vědy

(Přechod do informačního věku)

Článek se zabývá tematikou vojenské vědy, jejich součástí, její historii a přínosem pro současnost a možnostmi využití poznatků vojenské vědy pro soudobé operace. Blíže se zabývá vymezením pojmů velení a řízení jak v obecné rovině, tak i v rovině vojenské. Nejde o uvádění obecně známých fakt nebo definic obsažených v jiných materiálech, autor popisuje samotný systém velení a řízení. Vymezení pojmového aparátu je důležité pro další vědecké bádání v této oblasti, která je stále více pod obrovským vlivem technologického pokroku a změn, které s sebou přináší oblasti bezpečnostního prostředí.

Války jsou staré jako lidstvo samo. Vznikly v období rozkladu prvobytně pospolné společnosti a začátku vzniku otrokářského řádu a od samého prvopočátku se projevují jako komplikovaný společenský jev. Tímto složitým jevem, poznatky o charakteru a zákonech války, přípravou ozbrojených sil a státu na válku a způsoby jejího vedení, tím vším se zabývá **vojenská věda**. Vojenská věda se neustále vyvíjí a změny v charakteru ozbrojeného zápasu vedly a vedou k bližšímu spojení vojenské vědy se společenskými, přírodními a technickými vědami a k vytvoření speciálních odvětví vědeckých teorií, které jsou zaměřeny na zabezpečení potřeb vojenství.

První zmínky o **vojenském umění** se datují do dob vzniku válek, které byly vedeny organizovanými celky. Samotná teorie se formovala později, na základě zobecnění zkušeností z válečných konfliktů. Vojenské umění je základní součástí vojenské vědy a zahrnuje jak teorii, tak praxi přípravy a vedení vojenské činnosti na souši, moři, ve vzduchu. Vývoj vojenského umění je nerovnoměrný vzhledem k nerovnoměrné úrovni výrobních sil, je ovlivněn národními specifiky, tradicemi, geografickými podmínkami ap.

Vojenské umění bylo nazváno uměním, a ne řemeslem, protože vyžaduje znalosti, talent, tvůrčí myšlení velitelů všech stupňů, v neposlední řadě iniciativu. Od počátku formování teorie vojenského umění lze sledovat snahu definovat principy vojenského umění obecně, principy strategie, taktiky (později operačního umění), zabezpečení i celou řadu dalších, mezi které patří i principy velení. Principy jsou zobecněním teorie a praxe vojenského umění, vycházejí z předpokladu, že jejich respektování významně přispěje k úspěchu v operaci či boji.

V každé historické době, kdy lidstvo použilo válku jako nástroj politiky, se rodil a zdokonaloval systém, který by byl schopen předávat a zpětně kontrolovat vydané příkazy velitelem podřízeným jednotkám. Současně se hledaly principy, zajišťující vysokou účinnost tohoto systému – principy velení.

Mnoho vojenských teoretiků se ve svých dílech snaží podat jasné a jednoduché informace o velení v armádě. Mezi ně patří izraelský vojenský historik a teoretik Martin van Creveld, který v knize Velení za války (Command in War) píše mj. „...historie velení ve válce sestává v podstatě z nekonečného hledání pocitu určitosti o situaci a záměrech sil protivníka, o prostředí, činnostech a záměrech vlastních sil...“. [1]

Vlivem dynamického technického rozvoje dochází k výrazným změnám v systému velení a řízení, tj. v orgánech velení a řízení, místech velení a řízení, spojovací soustavě, prostředcích, které zabezpečují vyšší efektivitu činnosti – zautomatizování a zrychlení procesů velení a řízení. Dochází k změnám v organizaci, ve způsobech velení a řízení, v obsahu, formách a metodách přípravy velitelů a štábů. Vznikají kvalitativně vyšší požadavky na praktickou, analytickou a rozhodovací schopnost orgánů velení a řízení.

V současné době je velitel závislý na technických prostředcích, jakými jsou čidla, senzory, spojovací prostředky, softwarové prostředky zpracování dat, které umožňují získat rychleji, lépe a přesněji přehled o bojišti, jež se může rozprostírat v prostoru stovky kilometrů širokém a hlubokém. A to vše zejména v době, kdy klíčovými činiteli, jež budou ovlivňovat budoucí strategické prostředí, jsou mj. globalizace, zvyšující se technická disymetrie boje, [2] měnící se demografie, zhroutené státy, ideologie, nevyřešené konflikty mezi státy a etniky.

Technologický pokrok nejen v informačních systémech (komunikační prostředky), ale i v prostředcích uvědomování o situaci, umožní plánování a provádění vojenských operací v daleko vyšším tempu než dosud. Ve stále vyšší míře budou využívány tzv. informační operace, [3] protože umožní soustředit se na zranitelnější místa nepřítel.

Výchozím předpokladem pro orientaci v problematice v jakékoli oblasti vojenské vědy je objasnění základních pojmů. To je v současné době obzvláště důležité vzhledem k celé řadě zdrojů a publikací, které mnohdy vycházejí z různých zahraničních pramenů, a navíc jsou tyto dokumenty překládány různými autory odlišně, často i nekompetentně.

Vymezení pojmů velení a řízení

Pojmový aparát velení a řízení je velmi různorodý a můžeme se setkat s četnými a mnohdy i rozdílnými definicemi velení a řízení. Definovat velení a řízení nebo systém velení a řízení či jednotlivé procesy je možné několika způsoby, více či méně odlišnými dle využívaných zdrojů.

Obecným pojmem je **vedení**, a to proto, že vedení je jedním z významných prvků **řízení**. Můžeme je chápat jako *činnost vyvíjenou řídicím systémem vůči bezprostředně podřízeným*, anebo také jako *proces usměrňování aktivit pracovníků organizace včetně jejich motivace*. Týká se především vztahů nadřízený, podřízený a spolupráce. Základem těchto vztahů je předávání informací, které ovlivní chování mezi nadřízeným a podřízeným.

V bezpečnostních organizacích má řízení svá specifika, která vyplývají z jejich poslání, a zpravidla zde hovoříme ne o vedení, ale o „velení a řízení“. V soudobých vyspělých armádách je velení definováno jako cílevědomá činnost velitelů zaměřená na přípravu k boji a plnění uložených úkolů. Je to funkční, neukončený, nepřetržitý proces, který probíhá uvnitř specifických společenských systémů, měl by šetřit životy lidí, hodnoty, v činnostech, kdy hlavní limitou je čas. Velení se uplatňuje při řízení vojsk. Na současném stupni poznání bylo přijato členění řízení na tři velké oblasti: řízení v neživé přírodě (tzn. řízení strojů, jejich komplexů), řízení v živých organismech (v biologických systémech), řízení v lidské společnosti, v kolektivech pracovníků při jejich společenském životě apod.

Do této poslední oblasti spadá i velení vojskům, jehož podstatou je vhodná aplikace soudobých poznatků řízení do podmínek armády. Cílem velení je tedy zabezpečení

maximální efektivnosti použití sil a prostředků v konkrétních podmínkách ozbrojeného zápasu ke splnění stanovených úkolů v co nejkratší době, s nejmenšími ztrátami. [4]

Velení lze také chápat jako proces, který je zvláštním případem obecného procesu řízení aplikovaný do specifických podmínek ozbrojených sil či jako systém realizující principy a procesy velení. [5] Velení lze definovat podle dalších literárních zdrojů, např. jako pravomoc stanovenou příslušníku ozbrojených sil pro vydávání nařízení, součinnost a kontrolu vojenských sil. [6] Podle Pub-53-01-1 Velení a řízení v operacích se hovoří o velení jako o procesu, kterým velitel přenáší svoji vůli a záměr na podřízené a uplatňuje vojenskou pravomoc a odpovědnost stanovovat úkoly a vydávat rozkazy podřízeným. [7]

Ve všech uvedených příkladech definic schází to podstatné, totiž že „velení představuje aplikaci řízení ve specifickém prostředí ozbrojených sil a vedení ozbrojeného zápasu“, v obsahu pojmů „řídít“ a „velet“ jsou zásadní odlišnosti. Proto se ze všech možných definic pojmu přikláním k tomuto možnému znění: „**Velení může být popsáno jako proces, kterým velitel přenáší svoji vůli a záměr na podřízené.**“ [8]

Velení zahrnuje pravomoc a zodpovědnost za rozvinutí sil ke splnění bojového úkolu v rámci příslušného velitelského stupně. Byla zmíněna některá možná objasnění pojmu velení používaná v různých publikacích. Důležité je ovšem sdělení, že velení vojskům je převážně intelektuální, iniciativní, organizační a kontrolní činnost velitelského sboru a nutností jejího uskutečňování musí být soulad se zákony, principy a metodami velení. Samotným vědeckým základem pro velení je teorie velení, která objasňuje operačně taktické, organizační a technické aspekty velení.

Pojem **řízení** je všeobecně chápán jako účelné působení řídicího subjektu (systému) na objekt řízený, aby chování celého systému směřovalo k dosažení jistého žádaného cíle. Řízení je usměřování procesů a je to specifické působení jednoho prvku na druhý, jimž se tento prvek převádí z jednoho stavu do stavu druhého. Tyto definice vyjadřují všeobecný obsah pojmu řízení. [9] Pojem řízení se ovšem používá v různých oblastech lidské činnosti jako například v hospodářství, politice, v armádě a jinde. Stejně jako v případě velení existuje několik způsobů definování řízení podle různých publikací.

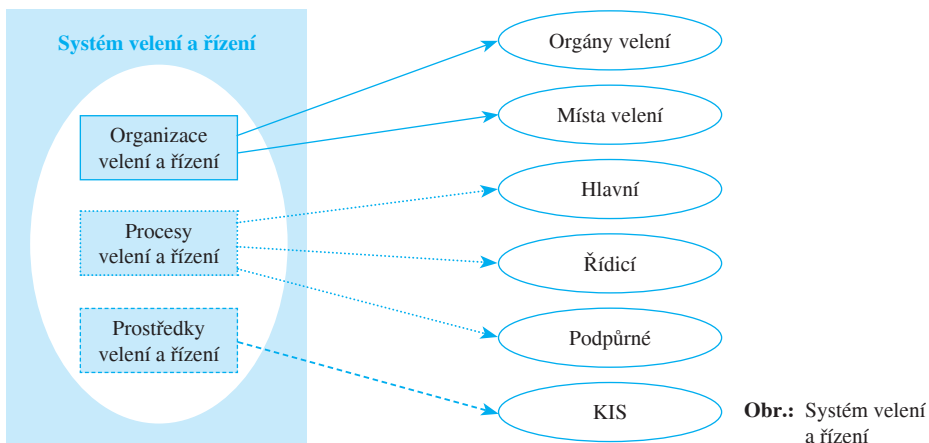
V obecné rovině je řízení chápáno jako rozhodování o způsobu využití zdrojů (lidských, materiálních, finančních, informačních) v zájmu dosažení cíle dané organizace. Zahrnuje odpovědnost za provádění rozkazů a nařízení. [10]

Z hlediska vojenského je řízení pravomoc uplatňovaná velitelem nad částí činnosti podřízených nebo jiných součástí, které obvykle nespádají pod jeho velení. Celá pravomoc nebo její část může být přenesena nebo předána. [11]

Další objasnění pojmu řízení podává Pub-53-01-1 Velení a řízení v operacích, kde můžeme vysledovat tuto možnou definici: Řízení je proces, kterým velitel za pomoci štábu organizuje, řídí a koordinuje činnost přidělených sil, je nedílnou součástí velení. [12] Také můžeme prohlásit, že řízení je proces, kterým velitel, zpravidla prostřednictvím svého štábu, organizuje, řídí a koordinuje činnosti podřízených nebo přidělených sil.

Z výše uvedených definic řízení lze objasnit tento pojem tak, že řízení může být popsáno jako proces, pomocí něhož velitel, za pomoci štábu, organizuje, řídí a koordinuje činnost přidělených sil. [13] Volně můžeme řízení chápat jako proces prosazování plánu operace v průběhu bojové činnosti, což neznamená nic jiného, než řízení bojové činnosti podle tohoto plánu nebo podle variant. Složený termín neboli sousloví „velení a řízení“ představuje funkční proces cílevědomého působení orgánů velení a řízení na podřízené velitelské stupně zaměřené na efektivní splnění stanovených úkolů.

Systém velení a řízení (C2 – Command and Control) objasňujeme jako soustavu orgánů velení, míst velení, prostředků, metod, postupů, která umožňuje velitelům a jejich štábům velet a řídit. Zajišťuje procesy C2. [13] Schematicky je tento systém popsán na obr.

Systém velení a řízení lze také chápat jako **soustavu prostředků, metod, postupů, která umožňuje velitelům a jejich štábům velet a řídit** nebo také, že **velení a řízení jsou společné procesy zahrnující postupy, které velitel, jeho štáb a podřízení používají k rozhodování, plánování, usměrňování, koordinaci a řízení operací.** [14] Zjednodušeně řečeno, velení a řízení je procesem cílevědomého působení orgánů velení na podřízené, zaměřeným na efektivní splnění stanovených úkolů.

Schematicky se veškeré definice C2 dají shrnout do obsahu a prezentovat jako **výkon pravomocí a správy velitelem ustanoveným podle příslušných řádů nad přidělenými jednotkami v zájmu splnění jeho úkolů a poslání.** Jeho funkce jsou vykonávány prostřednictvím mechanismu zahrnujícího přidělený personál, výzbroj a výstroj, prostředky KIS (komunikační a informační systémy), zařízení a objekty včetně SOP (standardní operační postupy), které velitel využívá při plánování, správě, součinnosti a řízení sil a prostředků a jejich činnostech při plnění úkolů.

Závěr

Po celou dobu historie válek jsou války ovlivňovány technologiemi dané doby. Rozdíl v pokračování tohoto trendu ovlivňování je v tom, že dnes se přesouváme z průmyslového věku, kde byl kladem důraz na masovost, do věku informačního, který uplatňuje robustní, do sítě propojené síly a prostředky, sdílení informací a sdílení povědomí o situaci. Ze dané situace vyplývá, že pro efektivní C2 je nezbytné splnit také požadavky velitelů a štábů, kteří se připravují na možné operace v možných a předpokládaných destinacích rizika vzniku konfliktu, které vycházejí ze základních požadavků kladených na velení a řízení v informačním věku. Systém velení a řízení je sám o sobě nejdůležitější sférou ve vedení operací jakéhokoliv spektra.

V posledních letech vidíme obrovský rozvoj v používání nových, vyspělých a technologicky stále dokonalejších informačních technologií pro vojenské mírové i bojové

systemy velení a řízení. Bezpečnostní prostředí dnes již snižuje rozdíl mezi válkou a mírem, mírovou operací, vnitřní bezpečností, a třeba i válkou proti terorismu, což nám ukazuje potřebu se přizpůsobovat celému spektru operací.

Všeobecně je systém C2 postaven na efektivním sběru, zpracování, třídění a distribuci informací mezi jednotlivé orgány velení a řízení technickými prostředky, a tím zabezpečuje včasné reagování na krizové situace splněním požadavků na pružnost, operativnost a odolnost velení. Pro efektivní systém C2 je tak důležité se přizpůsobit danému trendu rychlého vývoje. Záměrem tohoto článku proto bylo zhodnotit dostupné informace nejen v systému C2, ale také v nových konceptech a strategiích přijatých a realizovaných pro rozvoj integrovaného prostředí podporovaného sítěmi a jejich vliv na principy C2.

Poznámky k textu:

- [1] CREVELD van, M. *Command in War*. Cambridge, 1985, s. 11 (překlad autora).
- [2] Pojmy: symetrie, asymetrie a disymetrie. Viz Štefan VOLNER, *Asymetrické války*. *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16 (48), č. 3, ISSN 1210-3292, str. 15-26.
- [3] **Informační operace** – plánovaná, cílevědomá a koordinovaná činnost prováděná na podporu politických a vojenských cílů operace, k ovlivnění rozhodovacího procesu možného protivníka a jeho spojenců působením na jeho informace, informační procesy a komunikační infrastrukturu při současném využívání a ochraně vlastních informací a komunikační infrastruktury. VEJMELKA O. a kolektiv. *Vojenský výkladový slovník*. Vyškov: Správa doktrín Ředitelství výcviku a doktrín, 2005, str. 79-80.
- [4] KOŘÍSTEK, F. *Uplatňování teorie a metod řízení v procesech velení vojskům*, Brno, 1992, s. 7-8.
- [5] UHLÍŘ, S. *Průvodce vybranými termíny teorie řízení a velení*, Vyškov, 1998, s. 99.
- [6] VEJMELKA, O. *Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů*. Vyškov, 2005, s. 281.
- [7] *Pub-53-01-1*, *Velení a řízení v operacích*, Vyškov, 2006, s. 37.
- [8] *Pub-100-53-01*, *Velení a řízení spojeneckých pozemních sil*, Vyškov, 2007, s. 11.
- [9] VANĚČEK O., ZOBAC J. *Základy teorie řízení, část I*, Vyškov, 1991, s. 58.
- [10] *Pub-53-01-1*, *Velení a řízení v operacích*, Vyškov, 2006, s. 48.
- [11] VEJMELKA, O. *Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů*. Vyškov, 2005, s. 222.
- [12] *Pub-53-01-1*, *Velení a řízení v operacích*. Vyškov, 2006, s. 7.
- [13] *Pub-100-53-01*, *Velení a řízení spojeneckých pozemních sil*. Vyškov, 2007, s. 11. V současné době je užívána celá řada variant, např. C2ISR, C2W, C3I, C3ISR, C4I, C4I2, C4IRSTA, C4ISR. Zabývat se jimi by překračovalo vymezený rámec článku.
- [14] LUKÁŠ L., HRUZA P., KNÝ, M. *Informační management v bezpečnostních složkách*. Praha, 2008.
- [15] *Pub-53-02-1*, *Štábní práce v operacích, část 1*, Vyškov, 2007, s. 8.

Literatura:

- CREVELD van, Martin. *Command in War*. Cambridge: Harvard University Press, 1985. 339 s. ISBN 0-674-14440-6.
- LUKÁŠ, L., HRUZA, P., KNÝ, M. *Informační management v bezpečnostních složkách*. Praha: AVIS, 2008, str. 12-13, 214 s. ISBN 978-80-7278-460-8.
- KOŘÍSTEK, F. *Uplatňování teorie a metod v procesech velení vojskům*. Brno: Vojenská akademie, 1992. s. 7-8.
- UHLÍŘ, S. *Průvodce vybranými termíny teorie řízení a velení*. Vyškov: Vysoká vojenská škola pozemního vojska, 1998. 105 s. S-10357.
- VOLNER, Š. *Asymetrické války*. *Vojenské rozhledy*, 2007, roč. 16 (48), č. 3, ISSN 1210-3292.
- VEJMELKA, O. *Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů*, Vyškov, 2005, s. 281.
- VANĚČEK O., ZOBAC, J. *Základy teorie řízení, část I*. Vyškov: Vysoká vojenská škola pozemního vojska, 1991. 144 s. S-10054/1.
- Pub-53-01-1*, *Velení a řízení v operacích*, Vyškov, 2006.
- Pub-100-53-01*, *Velení a řízení spojeneckých pozemních sil*, Vyškov, 2007.